

A VAGYONTÁRGY ÉS A VAGYON FOGALMA A PTK.-BAN

ELŐZETES

A Ptk. szabályozásának tárgyát jelentős részben a vagyoni viszonyok képezik.¹ Nem véletlen ezért, hogy a kódexben nagy számban fordul elő a *vagyon* kifejezés, magában is és összetételekben is. E szóösszetételek közül kiemelkedő jelentőségű a *vagyon tárgy*, amelynek tartalmát a törvény értelmező rendelkezéssel meg is határozza.² Hasonló meghatározása a vagyon fogalmának nincs (eltekintve a bizalmi vagyonkezelés keretében adott definíciótól, amire később kitérünk), pedig ezt indokolná a vagyon kifejezés gyakori előfordulása mellett az, hogy e meghatározás segítene a két fogalom tartalmának tisztázásában, egymástól való elhatárolásában.

A *vagyon tárgy-fogalom* törvényi meghatározásának témánk szempontjából mégis van jelentősége. Hangsúlyt ad a vagyon és a vagyontárgy különbözőségének, és kijelöli a helyes szóhasználat kereteit. A törvény a két egymáshoz kapcsolódó fogalom közül az egyik meghatározásával mégiscsak megvalósít bizonyos elhatárolást. Nem csupán azt mondja meg, hogy a törvényben előforduló vagyontárgy kifejezésen dolgot, jogot és követelést kell érteni, hanem ezáltal le is foglalja a vagyontárgy kifejezést a definícióban megjelölt jószágokra; deklarálja, hogy ha ezekről kíván rendelkezni, akkor a vagyontárgy kifejezést alkalmazza, nem pedig valami mást. Ebből az értelmező rendelkezésből tehát, egyebek mellett, következik az is, hogy a *vagyon* kifejezés tartalma nem lehet azonos a *vagyon tárgy* definiált jelentésével.

Amint az alábbiakban bemutatjuk, a törvényben nem érvényesül következetesen a fent írt értelmezési szabály. Több olyan eset is van, amikor a szabály értelmezéséből az következik, hogy a meghatározásban szereplő jószágok általános megjelöléséről van szó, tehát a *vagyon tárgy* kifejezés használata lenne helyénvaló, a normaszövegben azonban a *vagyon* szerepel. A hibás szóhasználat jogértelmezési bizonytalanságot eredményez, hiszen a vagyon kifejezés szöveggörnyezet alapján megállapítható tartalma csak az értelmező rendelkezés figyelmen kívül hagyásával fogadható el, az értelmező rendelkezés következetes alkalmazása viszont az adott esetben értelmetlen eredményre vezet. Amint látni fogjuk, ez tényleges értelmezési bizonytalanságot elsősorban a kártérítés körében okoz.

A VAGYONTÁRGY FOGALMA

A hivatkozott törvényi meghatározás szerint vagyontárgy: a dolog, a jog és a követelés. E látszólag eviden-

sen egyszerű meghatározás azonban több kérdést is felvet. Első ránézésre úgy tűnik, hogy itt három azonos szinten egymás mellett álló, egyenrangú fogalomról, a hagyományos felosztásnak megfelelő materiális és immateriális jószágokról van szó. Közelebbről nézve azonban azt látjuk, hogy a meghatározásban szereplő kategóriák – egyfelől a dolog és a jog, másfelől pedig a jog és a követelés – legalább részben átfedik egymást. Úgy tűnik, hogy a három közül a *jog* a központi kategória, a *dolgok* csak mint a rájuk vonatkozó jogok tárgyai jönnek számításba, a *követelések* pedig a jogok egy különös csoportjaként tekinthetők.

Bár ez a törvényi fogalom meghatározásból nem derül ki, amikor vagyontárgyról beszélünk, akkor nem elvontan mindenféle dologra és jogra gondolunk, hanem csak olyanokra, amelyek egy személy vagyonának a részét képezik. Ez jog és követelés esetén egyértelmű, hiszen nincs is olyan jog, amelynek ne lenne jogosultja. Lényegében ez áll a dolgokra is: a tulajdonos nélküli uratlan dolgok, amely felett senkinek nem áll fenn semmilyen joga, általában nem jön szóba a vagyontárgyak körében. Hasonlóképpen, figyelmen kívül kell hagyni a forgalomképtelen dolgokat, hiszen gyakorlati szempontból nem tekinthetjük vagyontárgynak az olyan dolgokat, amelyek a kereskedelmi forgalomban nem vesznek részt. Vagyontárgy alatt jellemzően *valamely vagyon részét alkotó jószágokat* értjük. A jogok esetében pedig azzal a megszorítással kell élni, hogy csak az ún. vagyoni értékű jogok tekinthetők vagyontárgynak, a személyiségi jogok nagy része például nem tartozik e körbe. Ez a megszorítás annyiban hasonlítható a dolgoknak a tulajdonban álló dolgokra való szűkítéséhez, hogy ezek azok a jogok, amelyek felett a jogosult, a tulajdonban lévő dolgokhoz hasonlóan, rendelkezni képes, és amely egy személy vagyonaként számításba vehető.

Az előzőekből következően, a *dolog* soha nem közvetlenül, önmagában, hanem a rajta fennálló valamilyen jog révén, annak tárgyaként válik egy személy vagyonává. A jogok közül a *dologi jogok* szükségképpen feltételeznek egy (közvetett) tárgyat; a legjelentősebb dologi jog, a tulajdonjog tárgya viszont csak *dolog* lehet. A polgári jog számára egy dolog akkor válik jelentőssé, ha az egy személy vagyonát képezi, vagy legalábbis egy személy vagyoni jogot kíván gyakorolni felette. A polgári jogot a világ jelenségei elsősorban mint a vagyon elemei érdeklik.³ Valamely dolog akkor válik egy személy vagyonának a részévé, ha azon tulajdonjoga vagy esetleg egyéb használati joga áll fenn. A *jog* esetén né-

¹ Ptk. 1:1. §.

² Ptk. 8:1. § (1) bek. 5. pont.

³ „[...] a vagyoni jogviszonyok túlnyomó részében közvetett tárgyként szerepel a dolog, mint fizikailag létező valóság, amire az alanyi jog és alanyi kötelezettség irányul.” Lábady Tamás: A magánjog általános tanja. Szent István Társulat, Budapest, 2014. 212. o.

miképp eltérő a helyzet, a jog két különböző pozícióban lehet: a jog alanya (jogosultja) vagyonának közvetlenül a részét képezte, ugyanakkor, egy másik jog tárgyaként egy a jogosulttól különböző személy vagyonának a része is lehet.⁴

Azt látjuk tehát, hogy a vagyontárgy fogalmának törvényi meghatározásában a dolog önmagában közvetlenül és valamely jog tárgyaként, közvetve is szerepel. Ugyanez a megkettőződés vagy átfedés a jogokon belül is előfordul, hiszen a jogok is lehetnek egy másik jog, elsősorban dologi jog tárgyai. Ezekben az esetekben tehát, különbséget kell tenni két különböző státuszban lévő jog között: az elsődleges, közvetlen vagyontárgy az a jog, amelyiknek az adott személy a jogosultja, a másodlagos, közvetett vagyontárgy pedig az a jog, amelyik a jogosultat megillető jog tárgyául szolgál. Jellemzően a két vagyontárgy különböző személy vagyonába tartozik: az elsődleges vagyontárgy annak jogosultjé, míg a másodlagos vagyontárgy tipikusan valaki másé, csupán valamilyen korlátolt joggal rendelkezik felette az elsődleges vagyontárgy jogosultja.

Érdeemes egy pillantást vetni a másik fogalom-pár, a jog és a követelés két tagjának egymáshoz való viszonyára is. A vagyontárgy definíciójában ezek szintén egymás mellett álló, egyenrangú fogalmakként jelennek meg. Ez azonban csak a *jog* fogalom szűken vett értelmének felel meg, amikor jog alatt kizárólag az abszolút szerkezetű jogosultságokat értjük. Ismeretes azonban a jog tágabb fogalma is, amelynek alapján a jog fogalmába beleértjük a relatív szerkezetű jogosultságokat is, amint tette ezt Szladits, aki az abszolút szerkezetű jogokat *kizáró (vagy kizárólagos) jogoknak*, a relatív szerkezetű jogokat pedig *követelési jogoknak* nevezte,⁵ és ezt a felosztást valamint szóhasználatot követi Lábadý is.⁶ A jog tágabb fogalmát alkalmazva arra az eredményre jutunk, hogy a jagon belül vannak abszolút és relatív hatályú jogok; az előzőekben tartozik például a tulajdonjog, az utóbbiak körébe pedig a követelés. A követelés tehát nem a jagon kívül álló, azzal egyenrangú kategória, hanem a jogok egy fajtája.

Az előzőekben írtak alapján az a kérdés vetődik fel, hogy valójában mi a vagyontárgy: maga a dolog, vagy pedig a dolgon fennálló tulajdonjog és egyéb jog. Más esetekben pedig maga a jog, illetve követelés, vagy az azokon fennálló, egy bizonyos személyt megillető jog? Amikor egy vagyontömeget kívánunk számba venni, akkor a kettő közül szükségképpen választani kell, egyébként, ha az elsődleges és a másodlagos vagyontárgyakat egyaránt számba vesszük, az a vagyontárgyak megkettőződését eredményezi. Ezért, ha el akarjuk kerülni a vagyontárgyak kétszeres számbavételét, csak két lehetőségünk marad: vagy a jogok körét leszűkítjük úgy, hogy abból a tulajdonjog és a többi elsődleges jog kimarad, vagy pedig a jog tárgyát képező másodlagos vagyontárgyakat hagyjuk figyelmen kívül.

⁴ Pl. hasznélvezet jagon és követelésen (Ptk. 5:156. §).

⁵ Szladits Károly: A magyar magánjog vázlatja. Negyedik kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest 1933., 94. o.

⁶ Lábadý Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. 3. kiadás, Dialóg Campus Kiadó, 2002., 270., 275. o.

A hétköznapi szóhasználatban és fizikai értelemben természetesen mondhatjuk azt, hogy a vagyon fő aktív alkotóelemei a dolgok (a pénzt is ideértve). Jogilag azonban helyesebb azt mondani, hogy tulajdonom, hasznélvezeti jogom stb. van, és a dolog, illetve a jogok és a követelések közül azok, amelyek másodlagos pozícióban vannak, csak e tulajdon illetve egyéb jog tárgyaként lesznek a vagyon részei. Mindennek alapján, és a jog tágabb értelmét elfogadva, arra az eredményre jutunk, hogy *egyetlen vagyontárgy van: a jog*.

A VAGYON A MAGÁNJOGI IRODALOMBAN

A magánjogi irodalomban, a dologi jog keretében, a dologkapcsolatok tárgyalása kapcsán rendre kitérnek a vagyonnal kapcsolatos kérdések tárgyalására. A jogirodalomban ráadásul egyetértés van a vagyon fogalma tekintetében; egybehangzóan úgy határozzák meg azt, hogy *a vagyon valamely személy jogosultságainak és kötelezettségeinek összessége*.⁷

Az irodalmi meghatározások alapján megállapítható, hogy a vagyon több elemet magában foglaló, összetett fogalom. Míg az egyes számú vagyontárgy kifejezés *egyetlen* dologra, jogra vagy követelésre utal, a vagyon fogalom, így egyes számú alakjában is egy több vagyonelemből álló összességet jelöl.

A vagyon és a vagyontárgy között lényeges különbség, hogy míg a vagyontárgy kifejezés semmit nem mond az általa jelölt elemek egymás közötti, illetve valamely személyhez való *kapcsolatukról*, vagyonról csak valamilyen körülmény által egymáshoz kapcsolódó elemek együttese esetén lehet szó. Legtöbbször egy személy (vagy több személy közös) vagyonáról van szó, azaz a vagyonba tartozó elemeket az köti össze, hogy mindegyik tulajdonosa (jogosultja), illetve adósa ugyanaz a személy (vagy személyek közössége).⁸

A vagyont alkotó elemek két fő csoportra oszthatóak: vagyontárgyak és kötelezettségek. A vagyontárgyak a vagyont gazdagító *aktív* vagyonelemek, amelyekkel a

⁷ „...a vagyon a valakit (egy meghatározott jogalanyt) megillető, pénzben kifejezhető jogok és kötelezettségek összessége.” (Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2008, 274. o.) „Vagyon alatt t. i. értjük, eszmei egységgé tömörítve valamely jogalany becsértékben meghatározható javainak azaz dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak, valamint kötelezettségeinek összességét.” (Kolosváry Bálint: A dologi jog általános tanai. In: Szladits Károly: Magyar Magánjog Dologi Jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942. 43. o.) „A vagyon valamely jogalany személyéhez kapcsolódó vagyoni érdekű jogainak és kötelezettségeinek az összessége.” (Lábadý Tamás: A magánjog általános tanai. Szent István Társulat, Budapest 2014, 213. o.) „Vagyon alatt értjük – fogalmi egységgé tömörítve – valamely jogalany értékben meghatározható javainak, azaz dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak, valamint kötelezettségeinek összességét.” (Lemkó Barnabás: Dologi jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest, 2001. 50. o.) „A vagyon forgalomképes, vagyoni értékű javaknak (dolgoknak, jogoknak, szerződési pozícióknak) és kötelezettségeknek az összessége” (Menyhárd Attila: Dologi jog. Osiris Kiadó Budapest, 2007. 171. o.)

⁸ „a vagyon egy meghatározott jogalany mint központ köré koncentrált dologi és kötelmi jogviszonyok egyeteme [...] a tömörítési központul szolgáló személyiségtől elválaszthatatlan” Kolosváry Bálint: A dologi jog általános tanai. In: Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog. Dologi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1942. 44. o.

tulajdonos (illetve jogosult) szabadon rendelkezik (aktívák vagy eszközök). Ezzel szemben a kötelezettség az adós számára terhet jelent, azaz vagyona összértékét csökkentő, *passzív* elem (passzívák vagy források). A kötelezettség nem lehet vagyontárgy, hiszen ugyanaz, ami az egyik fél (az adós) kötelezettsége, egy másik félnek (a hitelezőnek) a követelése, azaz vagyónak aktív eleme, vagyontárgy. A kötelezettségek általában a vagyontárgyak egyik *forrásául* szolgálnak, keletkezésükkel közvetett vagy közvetlen módon hozzájárulnak ahhoz, hogy a vagyontárgyakat tulajdonosuk meg tudja szerezni, ugyanakkor terhelik is e vagyontárgyakat, abban az értelemben, hogy teljesítésük az annak időpontjában meglévő vagyontárgyakból lehetséges.

A vagyonnal kapcsolatban két alapvető összefüggést lehet megállapítani: Egyrészt, az eszközök és a források összértéke mindig megegyezik. Másrészt, a vagyontárgyak összértékének és a kötelezettségek összértékének a különbözete alkotja a *tiszta (nettó) vagyont* (másként: saját tőke).⁹ Fontos, hogy míg a vagyontárgyak ténylegesen meglévő, „kézzel fogható” vagyonelemek, és a kötelezettségek magatartást kívánó, teljesítendő, más személy által kikényszeríthető tartozások, a tiszta vagyont nem egy reálisan létező vagyonelem, pusztán egy számszerű érték, amely azt fejezi ki, hogy annak mértékében nem terheli vagyontárgyainkat kötelezettség. Mindezt, egyszerűsítve, de szemléletesen, az alábbi közismert ábra mutatja:

vagyontárgyak	tiszta vagyont
	kötelezettségek

A VAGYON A SZÁMVITELBEN

A vagyont a gazdaság szférájának alapvető fogalma. A vállalkozók vagyónak valamint az azokban beálló változásoknak a nyilvántartásával és kimutatásával a számviteli szabályozás foglalkozik. Ezért, mielőtt rátérnénk a polgári jogi szabályok vizsgálatára, vessünk egy pillantást arra, hogy a gazdasági élet alapvető szabályrendszere, a számviteli szabályozás – amelynek célja az, hogy a vállalkozók pénzügyi beszámolója megfelelően tükrözze a valóságot¹⁰ – miként tekint a vagyontra.

A vállalkozók pénzügyi beszámolójának alapvető részét képező mérlegben *eszközként* kell kimutatni a vállalkozó működését szolgáló befektetett eszközöket és a

forgóeszközöket (ezek mind olyan jószágok, amelyeket a polgári jog összefoglalóan vagyontárgyaknak nevez), *forrásként* pedig különösen a saját tőkét és a kötelezettségeket (azaz az idegen forrásokat).¹¹ A Számv. tv. indokolása a mérleg *természetes alapkövetelményeként* fogalmazza meg az eszközök és a források egyezőségének tételét: „Az eszköz a vagyontnak befektetett eszközökben (immateriális javak, tárgyi eszközök, befektetett pénzügyi eszközök), forgóeszközökben (készletek, követelések, értékpapírok, pénzeszközök), aktív időbeli elhatárolásokban megjelenő formája. A forrás ugyanennek a vagyontnak az eredetét, származását (az eszközök forrását) mutatja. Mivel nincs olyan eszköz, amelynek ne lenne forrása, ne lenne eredete, a mérlegben az összes eszköz és az összes forrás [...] megegyezik egymással. Ez az egyezés a mérleg lényege, természetes alapkövetelménye.”¹²

A vállalkozók átalakulása kapcsán készítenő vagyontmérlegre vonatkozó szabályozás kifejezetten meghatározza a vagyont fogalmát. Eszerint a vagyont fogalmilag megegyezik az eszközök és a kötelezettségek különbözetével, azaz a vállalkozó saját tőkéjével.¹³ A vagyont számviteli fogalma tehát lényegében azonos a vagyont előzőekben bemutatott magánjogi fogalmával. Mindkét megközelítés a vagyont több elem által alkotott összetett fogalomként írja le, amely aktív és passzív elemeket egyaránt magában foglal. A vagyont alkotó eszközökről és a forrásokról a számviteli szabályok alapján is a fentiekben vázolt alapvető (fogalmi) állítások tehetők: Az eszközök és a források ugyanannak a vagyontömegnek két oldalát alkotják, ezért ezek összege fogalmilag mindig megegyezik; ezen belül pedig az eszközök kötelezettségekkel csökkentett összege alkotja a vállalkozó saját (tiszta, nettó) vagyont.

A VAGYON FOGALMA A PTK.-BAN ÁLTALÁBAN

Érthető módon, a vagyont kifejezés nagy számban fordul elő a polgári jogi kódexben. A törvény szövegében való előfordulásának eloszlása azonban az esetleges előzetes várakozásainktól eltérően alakul. Míg a magánjogi irodalomban a vagyont fogalmára és problémáira elsősorban a dologi jog tárgyalása során térnek ki, a normaszövegben legkisebb számban talán éppen a Dologi Jogi Könyvben fordul elő. A Kötelmi Jogi Könyvben – a bizalmi vagyontkezelés és a kártérítés szabályait kivéve, amelyekben a vagyont kulcsszerepet játszik – szintén csak periférikusan jelenik meg. Végül, a vagyont mint kifejezés szinte egyáltalán nem szerepel az Örökéleti Jogban, mert ott helyette, lényegében azonos tartalommal, egy alkalmazott vagyontfogalommal, a hagyatékkal operálnak. Ezeknél lényegesen többször fordul elő a személyekről és a családról szóló Második, Harmadik és Negyedik Könyvben.

⁹ „A vagyonton belül cselekvő (aktív) és szenvedő (passzív) vagyont különböztetünk meg. Az aktív vagyonthoz tartoznak a vagyontértékű jogokon felül más védett jogi helyzetek is (pl. várományok). A vagyont passzív tételei azok a kötelezettségek, amelyeket az aktív vagyontból kell kielégíteni.” (Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest 2014, 213. o.) „A vagyontnak részét alkotják nem csak a jogok (aktívák), hanem a kötelezettségek (passzívák) is. (A passzív vagyont levonása után fennmaradó különbözetet szokás 'tiszta vagyontnak' nevezni.)” (Lenkovic Barnabás: Dologi jog. Eötvös József Könyvkiadó Budapest, 2001. 50. o.)

¹⁰ A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (Számv. tv.) preambuluma és a preambulomhoz fűzött indokolás IV. pontja.

¹¹ Számv. tv. 23. § (1) bek., 28. §.

¹² Indokolás a Számv. tv. 22. §-ához.

¹³ Számv. tv. 136. § (1) és (4) bek.

A vagyon kifejezés használatának rendszeres és teljes körű vizsgálatára nincs módunk, de igyekszünk jellegzetes mintákon keresztül bemutatni, hogy a Ptk. milyen tartalommal használja e fogalmat. Azt fogjuk látni, hogy lényegében kétféle jelentésben fordul elő: egyes esetekben a jelentése megegyezik a vagyon fentiekben leírt tartalmával, máskor viszont a vagyontárgy-fogalom értelmében fordul elő, figyelmen kívül hagyva azt, hogy e fogalom a törvény által definiált jelentéssel rendelkezik. Többnyire egyértelműen meg lehet határozni a szabály és azon belül e fogalom tartalmát, van azonban, amikor bizonytalan ennek értelmezése.

A VAGYON FOGALMA A JOGI SZEMÉLYEK SZABÁLYAIBAN

A jogi személyiség lényegének vagyoni oldala a következő szabályokban foglalható össze: a jogi személy tagjaitól (alapítóitól) elkülönített vagyonnal rendelkezik;¹⁴ a jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni;¹⁵ a jogi személy tagjai (alapítói) kötelesek vagyoni hozzájárulást teljesíteni, és ez a rendelkezésre bocsátott vagyon pénzből és más, nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásból állhat.¹⁶

Az előző három szabály mindegyikében szerepel a vagyon kifejezés, azonban nem azonos értelemben. Az *elkülönített vagyonra* vonatkozó követelményt megfogalmazó szabályban a vagyon kifejezés feltehetőleg megegyezik a vagyon fentiekben vázolt magánjogi értelmezésével. A vagyontárgyak és a kötelezettségek egyaránt a jogi személy „sajátja”, azaz e vagyoni elemek „tömörülési központjával” a jogi személy szolgál. A *saját vagyonnal való helytállás* követelményét megfogalmazó második szabály azonban már nem értelmezhető ugyanilyen módon, hiszen ott a vagyon kifejezéssel szembe vannak állítva a kötelezettségek, amelyek az eddig kifejtett értelmezésben a vagyon-fogalom részét alkotják, sőt, a saját vagyon nem állapítható meg a kötelezettségek figyelembevételével. E szabály értelmezése során a *saját vagyon* kifejezésen nem a vagyontárgyak és kötelezettségek különbözetét, azaz a klasszikus magánjogi fogalom alapján a tiszta vagyont, hanem – a kötelezettségeket figyelmen kívül hagyva – csak a jogi személy jogosultságainak (az őt illető vagyontárgyak) összességét kell érteni. A *vagyoni hozzájárulás* kötelezettségét kimondó harmadik szabályban szintén egyértelmű, hogy a „rendelkezésre bocsátott vagyon” kizárólag vagyontárgyakat foglalhat magában, azaz e megfogalmazásban a vagyon kifejezés ténylegesen a Vagyontárgy értelmében szerepel.

A jogi személy átalakulása, egyesülése és szétválása kapcsán is jelentős szerepet játszanak a vagyonra vonatkozó szabályok. E szabályokban is különböző megfogalmazásokkal találkozunk. Az átalakulás szabálya a

jogok és kötelezettségek átszállásáról rendelkezik,¹⁷ az egyesülés kapcsán csak az általános jogutódlást mondja ki a törvény,¹⁸ míg szétválás esetén a vagyon (illetve annak egy része) jogutódra való átszállásáról van szó.¹⁹ Nyilvánvaló, hogy a normaszöveg mindhárom esetben ugyanazt a jogkövetkezményt fogalmazza meg, csak eltérő módon, úgy, hogy a vagyon kifejezés csak az egyik szabályban szerepel. Az átalakulás szabályában a *jogok és kötelezettségek* kifejezés szerepel. Az adott esetben e megfogalmazás alatt nyilván a *vagyont* kell érteni, mégpedig a magánjogi irodalomban adott meghatározásnak megfelelő, az aktív és a passzív vagyoni elemeket egyaránt magában foglaló, komplex értelemben. Ez a megfogalmazás nem csupán a vagyon, hanem a törvény által definiált vagyontárgy kifejezés alkalmazását is mellőzi. Ennek ellenére, a *jogok* kifejezés feltehetőleg magában foglalja a tulajdonjogot és annak tárgyait valamint a követeléseket is, azaz a vagyontárgyak teljes körét. Ez a megfogalmazás tehát a törvényen belüli összhangot és következetességet nem szolgálja, ugyanakkor viszont összhangban lévőknek látszik azzal a fentebb kifejtett véleményemmel, hogy a vagyontárgyak lényegében mind jogok, ezért a vagyon egy személy jogainak és kötelezettségeinek összességéként írható le. A szétválásra vonatkozó szabályban szintén nem kétséges, hogy a vagyontárgyak mellett a kötelezettségek is átszállnak a jogutódra, azaz a jogutódlásban a jogi személy vagyonának (meghatározott vagyonszámának) egésze részt vesz, tehát a vagyon kifejezés itt is a magánjogi irodalom által meghatározott értelemben szerepel.

A törvényben többször előfordul a *törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyon* kifejezés.²⁰ Ezekben az esetekben a vagyon kifejezés megint nem csupán a vagyontárgyakat takarja, hanem figyelembe kell venni az egyéb vagyoni elemeket, különösen a tartozásokat is. E szabályokban arról van szó, hogy a társaság – a törzstőke (alaptőke) figyelmen kívül hagyásával – rendelkezik-e a szükséges mértékű, tartozások figyelembevételével kalkulált, saját vagyonnal.

És még egy példa annak érzékeltetésére, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályok körében nem egységes a vagyon kifejezés használata. A törvény a taggyűlés illetve közgyűlés kötelező összehívásának eseti között rendelkezik arról az esetről, amikor a *társaság vagyona nem fedezi a tartozásait*.²¹ Szó szerint véve, e normaszövegnek nincs értelme. Valójában nem a társaság vagyonáról, hanem csupán *vagyontárgyainak* összességéről van szó, ezzel kell szembeállítani a tartozások összértékét. Nem a vagyonnak, hanem a vagyontárgyaknak kell fedezniük a tartozásokat ahhoz, hogy a társaság vagyona pozitív legyen. Ha pedig a vagyontárgyak együttes értéke alacsonyabb, mint a tartozások összege (azaz a vagyontárgyak nem fedezik a tartozásokat), akkor a társaság vagyonának értéke negatívba fordul, és össze kell hívni a legfőbb döntéshozó szervet.

¹⁴ Ptk. 3:1. § (5) bek.

¹⁵ Ptk. 3:2. § (1) bek.

¹⁶ Ptk. 3:9. § (1) bek., 3:10. § (1) bek.

¹⁷ Ptk. 3:39. § (1) bek.

¹⁸ Ptk. 3:44. § (1) bek.

¹⁹ Ptk. 3:45. § (1) bek.

²⁰ Ptk. 3:174. § (2) bek., 3:201. §, 3:300. §.

²¹ Ptk. 3:189. § (1) bek. d) pont, 3:270. § (1) bek. d) pont.

A HÁZASTÁRSI KÖZÖS VAGYON ÉS A KÜLÖNVAGYON

A Családjogon belül a *házassági vagyoni jog* szabályait érdemes elsősorban szemügyre venni. A házastársi közös vagyona és a házastárs különvagyona vonatkozó szabályokban, a törvény kifejezett rendelkezései alapján, egyértelmű, hogy a vagyon fogalmába a vagyontárgyak mellett beletartoznak azok terhei valamint a vagyontárgyak tulajdonosainak (a házastársaknak, illetve a házastársnak) a kötelezettségei is.²² A házassági vagyoni jog szabályaiban tehát a vagyon kifejezés helyesen, a klasszikus fogalmának megfelelő tartalommal szerepel.

A VAGYON A DOLOGI JOGBAN

Több akadálya is van annak, hogy a jogosultságok és kötelezettségek együttese által alkotott vagyon lényeges szerepet játsszon a dologi jogban, különösen, hogy dologi jognak tárgya legyen. Először is az, hogy dologi jognak tárgya csak vagyontárgy (a vagyon aktív eleme) lehet, tartozás (amely követelésként valaki másnak a vagyontárgya) nem.²³ A másik akadály a dologi jogban uralkodó *egyediség elve*, amely szerint dologi jog tárgya csak egyedileg azonosítható vagyontárgy lehet, a több különböző elemből álló vagyon viszont nem alkot olyan egységet, amely önmagában dologi jog tárgyául szolgálhatna.²⁴ Végül pedig, figyelembe kell venni, hogy egyes jogok tárgya csak meghatározott vagyontárgy lehet. E korlátok közül a legfontosabb, hogy tulajdonjog tárgya csak *dolog* lehet, ideértve a dolog alkotórészeit és esetenként tartozékait is.²⁵ Az olyan dologösszesség azonban, amelynek tagjai egymással sem tartozéki, sem alkotórészi kapcsolatban nem állnak, nem lehet egy tulajdonjog tárgya; tulajdonjog az összességet alkotó egyes dolgokon áll fenn.

A zálogjog mint korlátozott dologi jog tárgya tehát nem lehet sem tartozás, sem pedig valamilyen vagyonösszesség. Korábban volt próbálkozás az egyediség elvének az áttörésére, a *vagyont terhelő zálogjog* azonban kudarcot vallott.²⁶ Ma egyértelmű, hogy zálogjog tárgya csak *vagyontárgy* lehet.²⁷ Lehetőség van azonban arra, hogy a zálogjog tárgyául körülírással meghatározott vagyontárgyak szolgáljanak, és a zálogjog fennállása alatt változzanak a zálogjog tárgyai.²⁸ A zálogjog tárgyául szolgáló vagyontárgyak változása egyébként is előfordulhat,²⁹ de ebben az esetben a változás – az adott vagyontárgyak természetéből és funkciójából fakadóan – lényegében folyamatos, és hozzátartozik az

ügylet lényegéhez. A zálogjog tárgya ebben az esetben sem valamely vagyonösszesség, hanem egyes vagyontárgyak, mindig azok, amelyek éppen a zálogkötelezett rendelkezése alatt vannak.

Az előzőekből következően, a Dologi Jogi Könyvben csupán elvétve és dologi jogi szempontból periférikusnak tekinthető szabályokban fordul elő a vagyon kifejezés: idegen dolog használatára való jog *más vagyontát fenyegető veszély* esetén;³⁰ az állam felelőssége kártalanítás nélküli tulajdonszerzés esetén, ha a jogosult eredménytelen *végrehajtást vezetett a volt tulajdonos vagyontára*;³¹ és a zálogjogosulti bizományos kötelezettsége a zálogjog érvényesítéséből befolyó bevételnek a *saját vagyontól* való elkülönítésére.³² A vagyon kifejezés mind ezekben az esetekben nem a vagyon klasszikus fogalmának megfelelő tartalommal, hanem – a törvény értelmező rendelkezését e helyütt is figyelmen kívül hagyva – vagyontárgy értelemben szerepel. Ez azt jelenti, hogy az adott szabályt ezúttal sem a törvény szóhasználatának megfelelően kell értelmezni: a veszély ténylegesen nem a vagyont, hanem közvetlenül valamely *vagyontárgyat* fenyeget; végrehajtást soha nem vagyona, hanem egyes *vagyontárgyakra* vezetnek; és a zálogjogból fakadó vagyontárgyakat a bizományos tulajdonában lévő egyéb *vagyontárgyaktól* kell elkülöníteni.

A VAGYON A KÖTELMI JOGBAN

A kötelmi jogi szabályok körében is a fentiekhez hasonló megfogalmazásokban fordul elő a vagyon kifejezés. A *más vagyontának veszélyeztetése* formula például megtalálható a vállalkozási, a fuvarozási, a megbízási és a forgalmazási szerződés kapcsán is.³³ A vagyonkezelő és a letéteményes *elkülönítési kötelezettségét* előíró szabályokban ugyanúgy a vagyon kifejezés szerepel, mint a zálogjogi bizományos esetén,³⁴ továbbá a kezesség körében is találkozunk a *vagyona vezetett végrehajtás* megfogalmazással.³⁵

Ha helyesen értelmezzük az említett a szabályokat, a *vagyon* kifejezés mindegyik esetben hibásan, a *vagyontárgy* helyett szerepel. Az elsőként említett esetekben például arról van szó, hogy a megrendelő szakszerűtlen utasítása vagy a csomag elégtelen csomagolása következtében fennáll annak a veszélye, hogy más személy *vagyontárgya* megsérül, vagy megrongálódik. Feltehetően ez a tulajdonos *vagyontában* is értékcsökkenést eredményez, a szabály azonban közvetlenül nem ezt célozza, hanem arra irányul, hogy e szerződések teljesítése során elkerüljék annak veszélyét, hogy idegen vagyontárgyak megsérülnek. A szabály értelmezése illetve érvényesítése során nincs jelentősége annak, hogy ki

²² Ptk. 4:37–4:39. §-ok.

²³ Lásd például a tulajdonjog tárgyáról: Ptk. 5:14. §, a zálogjog tárgyáról: Ptk. 5:101. §, a hasznélvezet tárgyáról: Ptk. 5:146. és 5:156. §.

²⁴ Az egyediség elvéről ld. Menyhárd Attila: Dologi jog. Osiris Kiadó, Budapest 2007. 84. és 171. o.

²⁵ Ptk. 5:14. § (1) bek., 5:15. és 5:16. §-ok.

²⁶ 1959-es Ptk. 266. §.

²⁷ Ptk. 5:86. § (1) bek., 5:90. § a) pont, 5:101. § (1) bek.

²⁸ Ptk. 5:102. §.

²⁹ Ptk. 5:104. §.

³⁰ Ptk. 5:26. § (1) bek.

³¹ Ptk. 5:42. § (1) bek.

³² Ptk. 5:96. § (8) bek. Ugyanakkor, az engedményezési szabályok körében egy ezzel lényegében megegyező rendelkezésben helyesen a vagyontárgy kifejezés szerepel: 6:198. § (3) bek.

³³ Ptk. 6:240. § (2) bek., 6:259. § (1) bek., 6:273. § (3) bek., 6:374. § (2) bek.

³⁴ Ptk. 6:312. §, 6:361. § (1) bek.

³⁵ Ptk. 6:420. §, 6:421. §.

ez a más személy; lehet egy vagy több, adott esetben akár ismeretlen tulajdonos is; a „tömörülési központul” szolgáló személy hiánya is mutatja, hogy e szabály kapcsán a vagyon kifejezés alatt ténylegesen nem vagyont kell érteni. Még kevésbé vitatható a többi említett szabály értelmezése, hiszen, amint erről már fentebb is szó volt, elkülöníteni és végrehajtás alá vonni is csak vagyontárgyakat lehet, nem pedig vagyont.³⁶

A vagyon kifejezés természetesen előfordul jelzős szerkezetekben is, pl.: *vagyoni helyzet*, vagy körülmény³⁷ *vagyoni jog*, vagy vagyoni értékű jog,³⁸ *vagyoni jogviszony*,³⁹ *vagyoni jognyilatkozat*.⁴⁰ Az említett kifejezések általában a vagyon tágabb értelmére utalnak, azaz a hivatkozott helyzet, jogviszony vagy jognyilatkozat olyan, amely hatással van egy vagy több személy vagyonának mértékére és összetételére, akár úgy, hogy a vagyontárgyak, akár pedig úgy, hogy a kötelezettségek mennyiségét vagy mértékét megváltoztatják. Ezalól az egyedüli kivétel a *vagyoni jog*, amely csupán azt fejezi ki, hogy egy adott alanyi jog része a vagyoni forgalomnak és pénzben kifejezhető értékkel rendelkezik, ezért a jogosult vagyonában, a vagyontárgyak között figyelembe kell venni.

A VAGYON A BIZALMI VAGYONKEZELÉS JOGÁBAN

A kötelmi jogon belül témánk szempontjából különleges esetet képvisel a bizalmi vagyonkezelési szerződés. A különlegesség abból fakad, hogy e szerződésben, amint arra az elnevezése is utal, központi szerepet játszik a vagyon fogalma, a szerződés közvetett tárgya maga a vagyon. Jelentőségének megfelelően, a törvény, az e szerződésre vonatkozó szabályok értelmezéséhez, külön definiálja a *kezelt vagyon* fogalmát. E meghatározásnak két eleme van: magját képezi a vagyon fogalma, és ezt minősíti az a körülmény, hogy az adott esetben olyan vagyonról van szó, amely vagyonkezelés tárgyául szolgál. E két elem közül az első egy általános fogalom, amelynek definiálására a kódex egészére kiterjedő általános jelleggel is sor kerülhetett volna. Az, hogy nem így történt, arra utal, hogy a vagyon kifejezésnek a vagyonkezelés körében sajátos jelentése van. Amint látni fogjuk, ez nincs így, ezért abban reménykedhetünk, hogy ha nem is a legmegfelelőbb helyen, de kapunk egy meghatározást a vagyon fogalomra is.

A kezelt vagyont, a törvényi meghatározás alapján, a vagyonkezelésre átadott dolgok, jogok és követelések alkotják.⁴¹ Eszerint a vagyon a bizalmi vagyonkezelés körében is meghatározott vagyoni elemek összességét jelenti, azzal azonban a kezelt vagyont alkotó elemek kizárólag pozitív (aktív) vagyonelemek, azaz *vagyon-*

tárgyak. Ez a meghatározás, amint látjuk, nincs összhangban a fentebb leírt klasszikus vagyonfogalommal. Ha ezt az eltérést a bizalmi vagyonkezelés sajátosságai indokolják, akkor helyes kodifikációs megoldás, hogy e kifejezés az e szerződés szabályaira korlátozódó, külön meghatározást kapott. Még ebben az esetben is kérdés azonban, hogy miként lehet feloldani azt az ellentmondást, hogy az itt megjelölt jószágok összefoglaló megjelölésére a törvény értelmező rendelkezése a *vagyontárgy* kifejezés alkalmazását írja elő.⁴² Nem találunk magyarázatot arra, hogy miért kellene a törvény e fejezetében vagyonnak nevezni azt, amit a törvény egyébként vagyontárgyként definiál.

Amint ezt az előzőekben bemutattuk, a vagyon általános fogalmának lényeges sajátossága, hogy azt a *vagyontárgyak és a hozzájuk tartozó kötelezettségek együtt* alkotják. A kezelt vagyon fogalmára vonatkozó törvényi definíció azonban, azzal, hogy a vagyon elemeként kizárólag vagyontárgyakat jelöl meg, nem csupán a vagyon jogirodalmi fogalmával, hanem a bizalmi vagyonkezelés érdemi rendelkezéseivel sincs összhangban. Ha nem ragadunk le a törvényi definíciónál, hanem a bizalmi vagyonkezelés tartalmát meghatározó szabályokat is figyelembe vesszük, akkor látjuk, hogy a vagyon kifejezés tényleges törvényi tartalma – a bizalmi vagyonkezelés körében is – megegyezik a vagyon hagyományos magánjogi fogalmával. Itt nincs módunk a releváns rendelkezések elemzésére, de a vagyonkezelő kötelezettségeire, a vagyonnal való helytállás terjedelmére, a hitelezők jogaira vonatkozó szabályok egyszerű áttekintése alapján egyértelmű, hogy a *kezelt vagyontárgyak terhére vállalt kötelezettségek* (függetlenül attól, hogy e kötelezettségek a vagyon kezelésbe adását megelőzően vagy azt követően keletkeztek) a vagyon és a vagyonkezelés részét képezik.⁴³

A fent jelzett ellentmondások miatt a kezelt vagyon fogalmának törvényi meghatározása nem alkalmas arra, hogy betöltse funkcióját: nem segíti a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó anyagi szabályok értelmezését. A kezelt vagyon fogalmának tisztázásához a bizalmi vagyonkezelés tartalmát meghatározó szabályokat, amelyek értelmezését e definíció elvileg szolgálni hivatott, kell figyelembe venni és értelmezni. Sajnálatos módon, ugyanezen okok miatt, az itt adott meghatározás a vagyon fogalom általános tartalmához sem nyújt iránymutatást.

A VAGYON FOGALMA A KÁRTÉRÍTÉSI JOGBAN

Az eddig vizsgált rendelkezésekben többé-kevésbé egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy az adott esetben a vagyon kifejezés milyen tartalommal bír, tehát nem okozott tényleges jogértelmezési problémát az esetlegesen előforduló hibás szóhasználat. Amint azonban az alábbiakban látni fogjuk, a kártérítés szabályai-

³⁶ Lásd például a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. tv. (Vht.) 7. § (2) bek.

³⁷ Ptk. 6:407. § (1) bek., 6:415. § (1) bek., 6:496. § (4) bek.

³⁸ Ptk. 6:178. §, 6:253. § (3) bek., 6:499. § (2) bek.

³⁹ Ptk. 6:440. §

⁴⁰ Ptk. 6:479. §

⁴¹ Ptk. 6:310. § (1) bek.

⁴² Ptk. 8:1. § (1) bek. 5. pont

⁴³ Ptk. 6:313. § (1) bek., 6:318. § (1) bek., 6:320. § (1) bek., 6:323. § (1) bek., 6:328. § (3) bek.

nak értelmezése során már tényleges jogértelmezési nehézségbe ütközünk: vagy a normaszövegben hibásan szerepel a vagyontárgy helyett a vagyon kifejezés, vagy pedig a törvény szóhasználata helyes, viszont a bírósági gyakorlat hibásan értelmezi a törvényt.

A vagyon kifejezés a törvény kártérítésre vonatkozó szabályaiban nem sokszor fordul elő, legjelentősebb előfordulása a *kártérítési kötelezettség* terjedelmét meghatározó szabályban található, amely szabály implicit módon a kár fogalmának meghatározásául is szolgál. Eszerint a kár egyik tipikus formája az ún. *felmerült kár* (*damnum emergens*), azaz a *károsult vagyónában beállott értékcsökkenés*.⁴⁴ E szabály alapján a kár fogalmának értelmezése szempontjából alapvető jelentőségre tesz szert a vagyon fogalmának értelmezése. Nem mindegy, hogy mit tekintünk kárnak: csupán a *vagyontárgyak* értékének csökkenését, vagy pedig emellett a vagyon passzív elemeinek, a *kötelezettségeknek* a növekedését is, amely szintén az összvagyon csökkenését eredményezi. Másként fogalmazva, e szabály értelmezése szempontjából alapvető kérdés, hogy a vagyon fogalmának mely értelmezését fogadjuk el: a szűkebb értelmezést, amely szerint a vagyon meghatározott vagyontárgyak összessége, vagy pedig a vagyonnak az előzőekben kifejtett – passzív és aktív elemeket egyaránt tartalmazó – összetett fogalmát, amely szerint a vagyonnak részét képezik a kötelezettségek is, és így az összszerszerűen kifejezett vagyon az aktív és a passzív vagyonelemek egyenlegét, azaz a *nettó (tisztá) vagyont* jelenti.

Az előző bekezdésben felvetett kérdésnek különös jelentőséget ad az a körülmény, hogy a jelenleg uralkodó bírói gyakorlat a kár bekövetkezése szempontjából – a normaszöveg előírásától eltérően – csak a vagyontárgyakban (aktívákban) bekövetkező csökkenést veszi figyelembe, a kártérítés köréből kirekeszti a károknak azt a csoportját, amely nem az aktívák csökkenése, hanem a kötelezettségek (idegen források, passzívák) növekedése révén valósul meg.⁴⁵ Sajnálatos módon, a bíróság az említett döntésekben nem adott érdemi magyarázatot arra, hogy a kártérítés kapcsán miért tért el a vagyon klasszikus magánjogi fogalmától, és miért választotta a vagyon fogalmának ezt a szűk értelmezését. Amint azt az alábbiakban látni fogjuk, megítélésünk szerint nehezen vállalható, súlyos következményekkel jár az az értelmezés, amelyet a bíróság választott.

Egyaránt jogi és közgazdasági törvényszerűség, hogy egy személy követelése egyúttal egy másik személy kötelezettsége. Ezt a szükségszerű összefüggést fejezi ki Szladits azzal, hogy a követelést és a tartozást „korrelatív jogi helyzetek[nek]” nevezi.⁴⁶ A *követelés* a jogban vagyontárgynak minősül, amely számvitelileg az aktívák részét képezi, azt a vállalkozóknak mérlegükben eszközként kell nyilvántartaniuk.⁴⁷ Amint a követelés a vagyon aktív elemét alkotja, az annak párját képező *kö-*

telezettséget a passzív elemek között kell figyelembe venni. A gazdasági realitással ellenkezik az olyan egyoldalú szemlélet, amely miközben a követelést a vagyon részének tekinti, a kötelezettséget nem veszi figyelembe a tiszta vagyont csökkentő passzívaként.

Az olyan megközelítés alapján, amely nem az aktív és passzív vagyonelemeket együttesen, hanem egyoldalúan csak az egyik csoportban bekövetkező változásokat veszi figyelembe, a vagyontárgyak körében beálló csökkenés, illetve a kötelezettségek körében bekövetkező növekedés minden esetben fogalmilag kárnak minősül. Ez azonban számos esetben nem felel meg a valóságnak. Ha például a vagyontárgyak körében a *pénzeszközök* azért csökkennek, mert egy fennálló adósságunkat fizetjük meg, akkor a vagyonunk ténylegesen nem csökken. Ami valójában történik – de ez az egyoldalú szemlélet elmulasztja figyelembe venni – az az, hogy a pénz csökkenésével egyidejűleg és azzal azonos mértékben csökken a kötelezettségek (idegen passzívák) összege is, és a két változás egyenlegeként a tiszta vagyonunk összege nem változik. (A kép teljessége kedvéért érdemes egy pillantást vetni arra a látszólag hasonló esetre, amikor a vagyonban lévő pénz azért csökken, mert kölcsönt adunk egy más személynek. Az ilyen ügylet azért nem érinti a saját (tisztá) vagyon összegét, mert a pénz csökkenését a – szintén a vagyontárgyak közé tartozó – követelések növekedése ellensúlyozza.) Hasonlóan, ha egy másik esetben a *tartozások* összege nő, azonban a kötelezettség egy vételár megfizetésére vonatkozik, és azzal szemben áll egy adásvétel útján megszerzett azonos értékű vagyontárgy, akkor a valóságnak megfelelő értékelés ismét az, hogy a vagyonban nem következett be csökkenés.

A fentiekben bemutatott az az alapvető összefüggést, amely szerint a *tiszta (nettó) vagyont* a vagyontárgyak összértékének és a kötelezettségek összértékének a különbözete alkotja. Ebből következően, a *vagyont* összege alapvetően két úton változhat: akár a vagyontárgyak, akár pedig a kötelezettségek növekedése, illetve csökkenése révén. Az előzőekben írtakból következően, kár is kétféle módon következhet be: az aktívák csökkenése, vagy a passzívákon belül az idegen források (kötelezettségek) növelése révén.⁴⁸ Mindkét esetben a változás akkor eredményezi a vagyon nettó összegének növekedését vagy csökkenését, ha nem jár

⁴⁸ „Vagyonunk összértékét (bruttó értékét, a bruttó vagyont) nyilván az említett pozitív vagyonalkatrészek vagy aktívák pénzértékének összeszámlálásából kapjuk meg. De ha a mi vagyonunk értékét növeli, hogy meghatározott, gazdaságilag számunkra hasznos cselekményeket hajthatunk végre más vagyonokhoz tartozó dolgokon, jogeszközökkel rendelkezünk másokkal szembeni követeléseink érvényesítésére, akkor nyilván csökkenti, ha mások hajthatnak végre ilyen cselekményeket a mi vagyonunkhoz tartozó dolgokon, mások érvényesíthetnek követeléseiket velünk szemben. Vagyonunk értékére nézve ezért realisabb számadatot kapunk, ha a bruttó értékéből levonjuk a vagyonunkhoz tartozó negatív vagyonalkatrészek vagy passzívák összeszámlálásából adódó értékét. Így jutunk el a vagyon tiszta értékéhez (nettó érték, illetve nettó vagyont).” Bessenyő András: Római magánjog. Dialóg Campus Kiadó Budapest–Pécs 2003. 260. o.) Erre a megállapításra jutott egy eseti döntésben a Fővárosi Ítéltábla is: „A kár nem csak a károsult aktív vagyónak csökkenésével, hanem passzív vagyónak (tartozásainak) növekedésével is bekövetkezhet, hiszen mindkét eredmény rontja a vagyont egyenlegét.” (Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.270/2011/6.)

⁴⁴ Ptk. 6:522. § (2) bek. a) pont.

⁴⁵ EBH 2006.1425., BH+ 2010.5.216.

⁴⁶ Szladits Károly: A kötelelem jogalkata és keletkezése. In: Szladits Károly (szerk.): A magyar magánjog. Kötelmi jog általános rész. Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1941. 2. o.

⁴⁷ Számv. tv. 28. §

együtt egy azt ellentételező, azonos mértékű változással a mérleg másik oldalán. Bármelyik oldal figyelmen kívül hagyása Arra az eredményre jutunk tehát, hogy az egyoldalú szemlélet – kizárólag az aktív vagy a passzív vagyonelemek figyelembevétele; a mérleg másik oldalának figyelmen kívül hagyása – a valóságnak meg nem felelő, hamis eredményre vezet.

Ez azt jelenti, hogy – változatlan összértékű aktív vagyónállomány mellett – a *kötelezettségek növekedése* a tiszta vagyon csökkenését eredményezi. Önmagában egy kötelezettség keletkezése, azaz a meglévő kötelezettségek növekedése – anélkül, hogy egyúttal a vagyontárgyak állománya azonos mértékben növekedne – kár bekövetkezését jelenti. Ezt követően, a *kötelezettség teljesítése* már nem eredményez változást a fizető fél vagyónában, hiszen a pénzeszközök csökkenésével együtt, azzal azonos mértékben csökken a kötelezettségeinek összege is. A kötelemszüntető fizetés ezért nem tekinthető kárnak. (Ezzel összhangban alakul a másik fél, a hitelező vagyoni helyzete is: a követelés keletkezése vagyonnövekedést eredményez, a követelés teljesítéseként kapott pénz viszont már nem növeli a vagyont; ami nő, az a pénzeszközök összege, viszont ezzel együtt csökken a követelésállomány, így a vagyontárgyak összértékében nem következik be változás.)

Az előzőekben kifejtettük, hogy – mind a vagyoni magánjogi fogalmára, mind pedig a vagyontárgy törvényi definíciójára tekintettel – kodifikációs hiba a vagyoni fogalom vagyontárgy értelmében való alkalmazása. Ugyanígy, jogalkalmazói hiba a törvényben szereplő vagyoni fogalmat vagyontárgyként értelmezni olyan esetekben, amikor a szöveggörnyezet alapján nem kényszerülünk erre az értelmezésre. Nyilvánvalóan könnyebb lenne a jogszabály értelmezése, ha a kódexben következetesen érvényesülne a *vagyon* és a *vagyontárgy* kifejezés megkülönböztetése. Ennek ellenére, a jogszabály-értelmezés során nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a Ptk. tartalmazza a vagyontárgy kifejezés definícióját.⁴⁹ Rendelkezésre állt tehát a definiált *vagyontárgy* fogalma, azonban, ennek ellenére, a törvény, a felmerült kár fogalmának meghatározására továbbra is, a korábbiakkal egyezően, a *vagyon* fogalmat használja („a károsult vagyónában beállott értékcsökkenés”⁵⁰).

A szóban forgó törvénytörvény értelmezése során tehát az a döntő kérdés, hogy van-e olyan kényszerítő körülmény, amelyre tekintettel a szövegben szereplő vagyoni kifejezést *contra legem*, vagyontárgyként kell értelmezni. A vagyoni fogalmának vizsgálata során azt mutattuk ki, hogy nem a valóságos helyzetnek megfelelő kép kialakításához vezet, ha a vagyoni elemek közül egyoldalúan, csak a vagyontárgyakat vesszük figyelembe. Annak megállapításához, hogy egy személyt valóban ért-e kár, a vagyónában bekövetkező változások teljes körű figyelembevételére van szükség. Véle-

ményünk szerint a vagyoni magánjogi, valamint számviteli, közgazdasági fogalma, továbbá a törvény szóhasználat is azt támasztja alá, hogy – a bírói gyakorlatban kialakult állásponttól eltérően – a kártérítési szabályai körében a vagyoni fogalmat annak klasszikus magánjogi jelentésének megfelelően kell értelmezni, úgy, hogy kár nem csak a *vagyontárgyak értékének csökkenése*, hanem a *kötelezettségek növekedése* által is bekövetkezik.

ÖSSZEFOGLALÁS

Összegzésül a következőket állapíthatjuk meg:

(a) A jogirodalomban következetesen érvényesül a vagyoni és a vagyontárgy megkülönböztetése; a vagyoni klasszikus magánjogi fogalma magában foglalja egy személy jogait (vagyontárgyait) és kötelezettségeit egyaránt.

(b) A Ptk.-ban a vagyoni kifejezés alkalmazása nem következetes. A vagyoni kifejezés két eltérő értelemben szerepel: Egyes szabályokban a magánjogi irodalomban kifejtett – aktív és passzív vagyonelemeket egyaránt magában foglaló – komplex jelentéssel bír, másrészt pedig a vagyontárgy kizárólag az aktív elemeket foglalja magában. Hiába van tehát definiálva a törvényben a *vagyontárgy* fogalma, gyakran azzal megegyező értelemben a *vagyon* kifejezés szerepel. Úgy tűnik, a jogalkotó, a hétköznapi nyelvhasználattal egyezően, hajlamos a vagyontárgy kifejezés helyett, mintegy annak rövidebb megfelelőjeként, a vagyoni fogalmat alkalmazni.

(c) A következetes szóhasználat hiánya miatt, a Ptk. szabályai kapcsán gondosan kell vizsgálni, hogy a vagyoni kifejezésnek, az adott szabály összefüggésében, mi az értelme: csupán meghatározott *vagyontárgyak* összességéről vagy pedig az aktív és a passzív vagyonelemeket, azaz a *vagyontárgyakat és kötelezettségeket* egyaránt magában foglaló összességről van szó.

(d) A bírósági gyakorlat szerint a *felmerült kár* törvényi fogalmában szereplő vagyoni kifejezés csak *vagyontárgyakat* foglal magában. Véleményünk szerint azonban a vagyoni kifejezést a kár fogalma kapcsán is a *nettó (tiszta) vagyoni* értelemben kell használni. Kár a *nettó (tiszta) vagyoni* csökkenésével következik be, e vagyoni csökkenés pedig akár az *aktívák csökkenésének*, akár a *kötelezettségek növekedésének* lehet az eredménye. A vagyontárgyak csökkenése és a kötelezettségek növekedése egyaránt akkor eredményez vagyoni csökkenést (kárt), ha nem jár együtt az ellenkező oldal azonos mértékű, de ellentétes irányú változásával.

(e) Az előzőekben írtak azt támasztják alá, hogy az a bírósági felfogás és gyakorlat, amely a kárt kizárólag a vagyontárgyak körében bekövetkező csökkenéssel azonosítja, nem felel meg a Ptk. kártérítési szabályainak, nincs összhangban a Számv. tv. előírásaival, közgazdaságilag nem helytálló, és gyakorlati eredményét tekintve is hibás. Ezért e gyakorlat felülvizsgálására lenne szükség.

⁴⁹ Ptk. 8:1. § (1) bek. 5. pont

⁵⁰ Ptk. 6:522. § (2) bek. a) pont